

Kran, filter eller flaske? Stakkars forbruker som må velge. Kan vi hjelpe dem?

Av Truls Krogh

Truls Krogh er sivilingeniør og leder for Seksjon for vannhygiene, Folkehelse

Innlegg på fagtreff 8. februar 1999

Det er helt klart at vi lever i et land hvor forbrukeren er fri til å bruke sine penger til hva det enn måtte være, i hvert fall så lenge det ikke er snakk om å kjøpe en vare eller tjeneste som er ulovlig, eller hvor handelen er ulovlig. Vi synes likevei forbrukerne bør kunne få litt veiledning i hva de skal velge mellom, når de velger å bruke sine penger på ting som de mener er fornuftig, men som vi som antakelig har mer fagkunnskap kanskje ikke synes er så veldig fornuftig.

Det er min klare oppfatning at den oppmerksomhet som media og helsekostbransjen i de senere år har rettet mot hvordan kosthold og bruk av helsekostprodukter påvirker kroppen og helsen vår, har påvirket en stor del av forbrukerne til både å foreta fornuftige og ufornuftige valg. På drikkevannssiden har nok også Folkehelsas kampanje for å få bedret drikkevannet i Norge spilt inn på hvordan forbrukerne har reagert. Det har vært vanskelig å nå gjennom til forbrukerne med opplysningene om at det er spesielt i ut-

kantstrøkene behovet for forbedring av drikkevannets kvalitet er mest utbredt. Forbrukerne har da heller koblet opplysningen om at det finnes utilfredsstillende drikkevann i Norge, med sin egen oppfatning om at dette må først og fremst gjelde storbyene, for der er det mest forurensning.

Når forbrukeren skal velge selv hvilket vann han eller hun skal drikke, bestemmes det ut fra i hvert fall 6 forskjellige forhold. 5 av disse kan forbrukeren selv observere, og derfor ha et mer konkret forhold til. For vann på flaske er det første de observerer utseende, og etter at flasken er åpnet kommer lukt og smak. Samtidig har forbrukeren kjøpt seg en "opplevelse", de opplever at de følger den nye trenden med å drikke vann kjøpt på flaske, en livsstil som har kommet til oss fra kontinentet. Dette forholdet er forbrukeren ofte ikke så oppmerksom på, men det er helt klart at livsstilspåvirkningen her kommer fra kontinentet, som har et helt annet utgangspunkt når det gjelder drikkevann i kranen, og fra reklame. I prinsippet gjelder alle disse fire forholdene også for filter montert på kjøkken-

kranen eller liknende. Forbrukeren kjøper seg vann som de selv synes ser bedre ut, det smaker og lukter bedre, og de gjør noe for seg selv og sin egen "opplevelse" med å drikke vann.

Det femte forholdet er økonomi. Forbrukeren må betale for å få flaskevann eller filter, mens vannet levert fra vannverket betales sammen med det å ha innlagt vann, eller til nød noen øre pr liter for dem som betaler etter målt forbruk. Et vannfilter kan koste opp mot et par tusen kr pr år, inkludert montering og utskiftning av innmat, mens flaskevann betales med over 10 kr literen i gjennomsnitt. Med et forbruk for en familie på 1 liter pr dag blir dette det dyreste vannet.

Det siste forholdet er helse. En rekke forbrukere hevder overfor seg selv og overfor andre at de drikker vann fra flaske, eller vann fra eget filter, fordi de opplever det som sunnere enn å drikke vann slik det leveres fra vannverket. Spørsmålet forbrukeren bør stille seg, er: Er dette sant?

For å begynne med filterne:

Filter kan endre vannkvaliteten. Hvorvidt vannet blir bedre eller verre av dette, kan forbrukeren bare observere dersom vannet blir klarere, smaker bedre eller lukter bedre. Forbrukeren har ingen mulighet til selv å observere om vannet blir sunnere, det har vedkommende kun selgeren og reklamens "garanti" for.

Filter kan fjerne en del problemstoffer, men kun under forutsetning av at disse problemstoffene finnes, og at akkurat dette filteret er egnet til å fjerne

de stoffene. Vi vet fra reklamene for filterne at det beskrives en drikkevannskvalitet levert fra vannverk som vi ikke kan kjenne igjen i norsk virkelighet. Det er uinteressant for norske forhold om filteret kan fjerne bly, kadmium, kvikksølv, kloroform, "lurium" eller "svindlium", for slike stoffer finnes ikke i norsk drikkevann i slike mengder at det er behov for spesielle tiltak. Slik reklame kan best omtales med ord som lureri og svindel, fordi det forleder forbrukeren til å tro at han/hun har et problem som vedkommende ikke har.

En del filtre med aktivert karbon (også kalt aktivt kull) kan gi opphav til bakterievekst. Mange av dem er bygget nettopp for at det skal vokse bakterier i dem for å bryte ned diverse organiske stoffer, for derved å forlenge filterets "levetid". Dersom forbrukeren er uheldig, vil dette kunne gi opphav til vekst av en bakterie ved navn *Pseudomonas aeruginosa* som både vil kunne gi sykdom i seg selv eller gi sykdom ved først å infisere mat.

Vann som selges på flaske, finnes i mange forskjellige kvaliteter, og disse kan grupperes i naturlig mineralvann, kunstig mineralvann, kildevann og drikkevann på flaske. Mineralvann har et meget varierende innhold av salter, og mange av dem er så ramsalte at produsenten selv bare anbefaler et lite glass, gjerne på fastende hjerte, om morgenen. Denne typen vann er ikke ment som drikkevann, men som det heter: mineralvann. Selv mer moderate mineralvannsmerker bør en del mennesker være forsiktige med å drikke for mye av, særlig de som av medisinske

grunner går på saltfattig diett. Farris har truffet ganske godt i de reklamene hvor de framstiller aktive mennesker som svetter mye, og lar slike drikke Farris. Disse menneskene har som regel behov for salterstatning på grunn av vannet de mister ved svette. Mennesker som er stillesittende og som derfor kanskje svetter lite, bør antakelig velge annet drikkevann, for de har ikke samme salttap som bør erstattes.

Alle vanntyper på flaske, bortsett fra de mest ramsalte, er sannsynligvis helsemessig bedre enn lettbrus, annen brus, øl eller de fleste andre drikker som selges på flaske eller annen emballasje. For de 3,3 millioner nordmenn som får vann fra de tilfredsstillende vannverkene i Norges land, er vannet direkte fra springen like sunt som et hvilket som helst vannmerke som selges på flaske. Jeg skjønner ikke forbrukerne så veldig godt når de er villige til å betale for vann på flaske tappet av det samme vannverket som de får gratis vann fra hjemme i springen. En del vannverk gjør nettopp dette allerede i dag, og flere har planer om å starte opp med det.

Vi kan snu problemstillingen på hodet. Da kan rådene til forbrukeren lyde slik:

- 1) Det er sannsynligvis ikke farlig å drikke vann som har gått gjennom et filter.
- 2) Det er sannsynligvis ikke farlig å drikke vann fra en flaske eller annen emballasje
- 3) Det er minst like sannsynlig at det ikke er farlig å drikke vann fra sprin-

gen i de store byene eller i de største tettstedene.

- 4) Hvis du skal drikke vann fra beker eller liknende ute i naturen, oppe i fjellet eller andre steder langt fra folk, så husk at du utsetter deg for en risiko. Også naturen selv, representert ved fugler og andre dyr, kan tilføre smittestoffer til vannkildene.

Det er en rekke personer som i forskjellige sammenhenger står fram og vitner om at det har gitt store helsemessige gevinster å montere filter i kjøkkenkranen, eller at de nå bare drikker flaskevann, og det har gjort dem så mye friskere. Disse historiene kan ikke tas for mer enn det de er. De er beretninger om opplevelse, "jeg synes", "jeg tror", og ikke resultater av vitenskapelige undersøkelser med et stort antall deltakere og med kontrollpersoner med samme symptomer og sammenliknbare forhold for øvrig, men med ulik behandling. Del er i den forbindelse naturlig å minne om begrepet placeboeffekt, hvor en behandling ser ut til å virke, selv om behandlingen beviselig ikke er virksom. Virkningen trenger ikke være avhengig av at "pasienten" tror på behandlingen, selv skeptikere vil kunne bli bedre av placeboeffekten.

Hva er så det beste rådet? Jo, svært enkelt: Kontakt ditt nærmeste næringsmiddeltilsyn eller eventuelt kommunellegen og be om råd. Ingen vet bedre hvilken kvalitet vannet fra springen din egentlig har, om du har behov for å "rense" vannet i et eget filter, eller om du heller bør kjøpe vann på flaske. Jeg tror mange penger kunne vært spart

med en slik kort telefonsamtale, dersom kjøperen i utgangspunktet tror, eller blir overbevist av selger om, at det er helsemessige grunner til å montere eget filter eller kjøpe flaskevann. Men på

den annen side: Hvis du liker filtrertvann eller vann på flaske bedre enn vannet direkte fra springen, og har råd, så skal ikke jeg hindre deg i å bruke penger på det.